

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

Charitativní a sociální práce

Hana Gorčicová

*Spokojenost pěstounů se službami poskytovanými
doprovázející organizací Polárka*

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Hana Krylová, Ph.D.

2019

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v bibliografickém seznamu.“

V Olomouci dne

.....

.....

Hana Gorčicová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala za odborné vedení práce, cenné připomínky a rady Mgr. Haně Krylové Ph.D. Dále také respondentům, bez kterých by nemohl proběhnout výzkum a také pracovníkům ze Sdružení pěstounů Polárka, kteří mi poskytli další cenné informace.

Obsah

Úvod.....	6
1 Náhradní rodinná péče v České republice.....	8
1.1 Formy náhradní rodinné péče.....	9
1.1.1 Svěření do péče jiné fyzické osoby	9
1.1.2 Adopce (osvojení).....	10
1.1.3 Pěstounská péče.....	11
1.1.4 Poručenství	13
2 Zprostředkovaná a nezprostředkovaná náhradní rodinná péče	14
2.1 Nezprostředkovaná náhradní rodinná péče	14
2.2 Zprostředkovaná náhradní rodinná péče	15
2.3 Odborná příprava profesionálních pěstounů	15
3 Subjekty v systému náhradní rodinné péče	17
3.1 Doprovázející organizace a jejich funkce	18
3.2 Role a kompetence doprovázející organizace	19
3.3 Sdružení pěstounů Polárka, z.s.....	21
3.3.1 Cíle Polárky	21
3.3.2 Personál	21
3.3.3 Služby, které organizace Polárka nabízí:.....	22
4 Metodologie výzkumu.....	24
4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	24
4.2 Popis použitých metod	25
4.3 Průběh výzkumu.....	26
4.4 Popis výzkumného souboru	28
4.5 Způsob zpracování dat	28
5 Výsledky.....	30
5.1 Informovanost pěstounů v oblasti dostupných služeb.....	30
5.2 Shrnutí výsledků informovanosti	31
5.3 Spokojenost se službami	31
5.3.1 Hodnocení spolupráce s klíčovým pracovníkem.....	31
5.3.2 Zprostředkování odborné pomoci.....	32

5.3.3	Oblast vzdělávání pěstounů	33
5.3.4	Shrnutí výsledků: Spokojenost se službami	36
5.4	Spokojenost s celkovou spoluprací	36
5.4.1	Zvládání pěstounství bez doprovodné organizace	36
5.4.2	Pozitiva x negativa.....	37
5.4.3	Nejdůležitější činnosti Polárky	38
5.4.4	Scházející služby	39
5.4.5	Shrnutí výsledků kategorie: spokojenost s celkovou spoluprací	39
5.5	Diskuse	40
5.6	Závěry výzkumu.....	41
	Závěr.....	42
	Bibliografický seznam	44
	Příloha č.1	46

Úvod

V této bakalářské práci se zabývám sociální prací v systému náhradní rodinné péče. Sociální pracovníci v této oblasti se zabývají fungováním náhradní rodiny jako celku, pracují však také s jednotlivými členy rodiny. V této práci se konkrétně věnuji sociálním službám, které Sdružení pěstounů Polárka nabízí (dále jen “Polárka“). Doprovázející organizace jako je Polárka, jsou dnes nezbytnou součástí systému náhradní rodinné péče, ačkoliv tomu tak nebylo vždy. Tyto organizace u nás začaly oficiálně fungovat až s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2013. Díky těmto organizacím se pěstouni mohou spolehnout na pomoc sociálních pracovníků, kteří rodinu doprovází a podporují v mnoha směrech. Sociální pracovníci v této oblasti jsou nazýváni jako doprovázející či klíčoví pracovníci. Klíčoví pracovníci také dohlíží na ochranu zájmů dítěte, a jsou s ním v pravidelném kontaktu.

Téma mé bakalářské práce jsem si zvolila na základě mých předchozích zkušeností z praxe ve Sdružení pěstounů v Brně, kde jsem se poprvé seznámila s touto problematikou a začala mě také více zajímat. Chtěla jsem získat informace o tom, jak sociální práce v této sféře probíhá. Proto jsem absolvovala další praxi ve Sdružení pěstounů Polárka v Ostravě. Zvolila jsem si za cíl zjistit, jaká je spokojenost pěstounů se službami v Polárce. K naplnění cíle jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu a studium odborné literatury, popisují také organizaci, kde bude výzkum probíhat.

V teoretické části své práce se nejprve zaměřím na to, co vlastně náhradní rodinná péče znamená, a jak ji definují různí autoři. Dále představím jednotlivé formy náhradní rodinné péče, které mohou pěstounské rodiny v ČR vykonávat. V dalších kapitolách se budu věnovat zprostředkované a nezprostředkované pěstounské péči, a odborné přípravě profesionálních pěstounů. Tyto pojmy je důležité objasnit, jelikož rozhovory probíhaly s pěstouny vykonávajícími oba tyto druhy náhradní péče. Dále se zaměřím na popis toho, jak fungují doprovázející organizace v České republice, a jaká je jejich role. Popíši také práva a povinnosti jak na straně pěstounů, tak na straně doprovázející organizace. Poté objasním důležitou roli sociálních pracovníků v doprovázejících organizacích a kompetence, které by měl každý z nich zastávat. Poslední kapitolou teoretické části bude popis organizace, kde jsem absolvovala svou praxi, a díky které jsem také získala respondenty ke svému výzkumu.

Na teoretickou část navazuje výzkumná část, která je pro práci stěžejní. Budu se v ní věnovat svému hlavnímu cíli práce, kterým je zjistit, jaká je spokojenost pěstounů se službami doprovázející organizace Polárka. V této části objasním zvolenou metodu, kterou je kvalitativní výzkum. Jako techniku jsem vybrala polostrukturovaný rozhovor, který proběhne s šesti respondentkami. Následně data zpracuji pomocí otevřeného kódování. V závěru budu prezentovat výsledky výzkumu, a provedu diskuzi nad těmito zjištěnými výsledky. Poslední kapitola bude věnována shrnutí výsledků a závěru.

Tato práce může sloužit jako zdroj informací pro pracovníky Polárky o tom, co je pro pěstounské rodiny důležité, popřípadě co rodinám schází. Pracovníci tak mohou práci využít například při plánování vzdělávání, které je také součástí mých výzkumných otázek. Práce může sloužit budoucím pěstounům nebo pěstounům, kteří mají zájem najít vhodnou doprovázející organizaci, a potřebují se dozvědět, jak právě Polárka funguje, a co od ní mohou očekávat. Práce může být užitečná také pro studenty, kteří se o tuto oblast zajímají, ale také pro širokou veřejnost.

I Náhradní rodinná péče v České republice

Náhradní péče v České republice je upravena primárně zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákonem č. 401/2012 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

V případě, kdy je ohrožena výchova dítěte nebo jeho příznivý vývoj, a rodiče či odpovědné osoby za výchovu nejsou schopny tuto situaci řešit, je nutné zabezpečit potřebné opatření sociálně-právní ochrany dítěte. Opatření sociálně-právní ochrany na sebe musí navazovat a vzájemně na sebe působit. Při aplikaci výkonu těchto opatření se upřednostňují ta, která probíhají v rodinném prostředí dítěte, popřípadě v náhradním rodinném prostředí. Při opatření se využívají metody sociální práce a současné vědecké poznatky. (zákon č.401, §9a)

Zprostředkování náhradní rodinné péče (dále NRP) tvoří mnohodílný systém skládající se z vyhledávání vhodných dětí do NRP, dále z hledání potencionálních náhradních rodičů, umístování dětí k náhradním rodinám a zprostředkování poradenství náhradním rodinám. Zprostředkování NRP zaručuje především stát. Na zprostředkování NRP se mimo státu podílejí i nestátní neziskové organizace. NRP zajišťuje zejména vyhledávání opuštěných dětí a jejich náhradních rodičů a následně doprovázení těchto náhradních rodin. Možnosti zapojení neziskových organizací podléhá počtu pověření stanoveného jednotlivými krajskými úřady. (Sociální práce/sociální práce,2011, (8))

Náhradní výchovná péče vs. Náhradní rodinná péče

Dále bych ráda vymezila rozdíl mezi těmito dvěma pojmy, které se zásadně liší, ale setkala jsem se již s jejich zaměňováním. Náhradní výchovná péče – péče o děti, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, nejčastěji se jedná o ústavní péči. Náhradní rodinná péče – forma péče, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se co nejvíce podobá přirozenému rodinnému prostředí. Nejčastěji se jedná o adopci či pěstounskou péči. (Matějček a kol., 1999, s.33)

Za děti zpravidla zodpovídají jejich rodiče, kteří jsou jejich zákonnými zástupci. Stává se však, že rodiče v této roli selhávají a v takovém případě je nutné chránit zájmy dítěte pomocí jiné osoby. Role náhradních rodičů, kteří zastupují děti namísto jejich biologických rodičů je opravdu důležitá a častokrát náročná. Jejich hlavním a očekávaným záměrem má být zaručení opuštěným dětem plnohodnotný život

v prostředí, co nejpodobnějšímu vlastnímu rodinnému prostředí, nová rodina je pak pěstounská či osvojitelská. Při náhradní rodinné péči je nutné dodržovat pravidla a povinnosti, které jsou stanoveny zákonem. Před uskutečněním pěstounství či osvojení je nutné projít přípravami, prověřováním a posuzováním budoucích osvojitelů či pěstounů. Rodina je vybírána pro dítě, ne dítě pro rodinu. Takový výběr musí být pro dítě ten nejlepší a v jeho zájmu, s ohledem na jeho budoucnost a zdravý vývoj. (Bubleová, Vávrová, Vyskočil, Pokorná, 2014, s. 3)

I.1 Formy náhradní rodinné péče

V České republice řadíme mezi základní formy náhradní rodinné péče: osvojení (adopci), pěstounskou péči, pěstounskou péči na přechodnou dobu, poručenství a svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby. V následujících řádcích bych ráda přiblížila a definovala tyto formy náhradní rodinné péče. Pro tuto práci je nejvíce důležitá péče pěstounská, se kterou jsem se v Polárce setkávala nejčastěji, mé rozhovory budu probíhat také s pěstounskými rodinami.

I.1.1 Svěření do péče jiné fyzické osoby

Jednou z forem náhradní rodinné péče je svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, která je zákonem definována následovně: *„Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka.“* (Zákon č. 89, §953).

Jde o případy, kdy se rodiče o své dítě nestarají, a to z různých důvodů, v takovém případě přichází na řadu svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby. Soud v těchto případech dává přednost příbuzným dítěte, nebo jiné osobě, která je dítěti blízká a má k dítěti vytvořen citový vztah. Důležitým aspektem, k tomuto rozhodnutí je zohlednění zájmu dítěte. Pověřená osoba musí také s rozhodnutím soudu souhlasit, a musí dítěti zařídit zdárnou výchovu. Práva a povinnosti pečujícího jsou stanovena soudem. (Bubleová, Vránová, Vávrová, Frantíková, 2011, s. 42, 43)

Svěření dítěte do péče jiné osoby není možné v případech, kdy nelze rodičům dítěte stanovit vyživovací povinnost. Pokud soud nerozhodne jinak, tak jsou rodiče stále zákonní zástupci dítěte. (MPSV, 2013a, [on-line])

1.1.2 Adopce (osvojení)

Osvojení je upraveno v novém občanském zákoníku (Zákon č. 89, §794 až §854) Dle tohoto zákona znamená osvojení: „*přijetí cizí osoby za vlastní*“. Při osvojení vzniká mezi svěřeným dítětem a náhradními rodiči stejný vztah jako v biologické rodině mezi dítětem a rodičem. V tomto směru vznikají stejná práva a povinnosti. Dítě dostává příjmení nových rodičů. Osvojení je možné pouze u nezletilých dětí a rozhodnutí vykonává soud. (Matějček a kol., 1999, s.33) Nová rodina však pro dítě neznámá, že přichází o svou minulost a předešlé vztahy s biologickou rodinou. Dítě by se i při osvojení mělo dozvědět o svých kořenech, protože je to důležité pro jeho identitu. K osvojení je nutný souhlas zákonného zástupce dítěte (nejčastěji rodiče), ve zvláštních případech může toto rozhodnutí vykonat soud. Při rozhodnutí se vždy zohlední názor a přání dítěte. (Bubleová a kol., 2014, s. 4-5)

Občanský zákoník rozlišuje dva druhy osvojení:

Zrušitelné: práva a povinnosti přecházejí na osvojitele, ale v rodném listu dítěte jsou stále jeho biologičtí rodiče. Soud může na návrh osvojence či osvojitele zrušit osvojení z určitých daných důvodů. (Zákon č.89, §840 a 841)

Nezrušitelné: Dle nového občanského zákoníku (Zákon č. 89, §840) po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení, se stává osvojení nezrušitelné, pokud není osvojení v rozporu se zákonem. Nezrušitelné osvojení je možné u dětí od jednoho roku. Osvojitelé jsou zapsáni do rodného listu osvojeného dítěte.

„*Osvojení je považováno za nejdokonalejší formu náhradní rodinné péče*“
Můžeme se však setkávat s tím, že nároky náhradních rodičů na své dítě jsou vysoké a často nesplnitelné. Z tohoto důvodu může proces od podání žádosti do předání dítěte trvat několik let. Časem většinou rodiče sleví ze svých nereálných požadavků na své vysněné dítě. (Matějček a kol., 1999, s. 33)

1.1.3 Pěstounská péče

Pro mou práci je důležité vymezit zejména pojem pěstounské péče, jelikož tato forma náhradní rodinné péče je v organizaci, kde probíhala moje praxe a výzkum, nejběžnější formou náhradní rodinné péče. Níže proto podrobněji popisuji, jak tato péče vzniká, jak ji definuje zákon a jaká jsou práva a povinnosti pěstounů.

Pěstounská péče je z hlediska zákona o rodině pokládána za výchovné opatření. V průvodci náhradní rodinnou péčí se uvádí: „*Do pěstounské péče může soud svěřit dítě fyzické osobě, jestliže zájem dítěte vyžaduje svěření do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.*“ Ve většině případech soud dává přednost při svěření dítěte příbuznému či osobě dítěti blízké, v případě, že je to v souladu se zájmy dítěte. (Bubleová a kol., 2014, s. 6)

V zákoně č.452, o pěstounské péči se uvádí, že: „*Dítě, jehož výchova u rodičů není zajištěna z příčin, které budou zřejmě dlouhodobé, může být svěřeno do pěstounské péče jiného občana (dále je "pěstoun"), jestliže zájem dítěte vyžaduje svěření do takové péče.*“ Dítě může být také svěřeno do společné pěstounské péče manželů, v případě pěstounské péče jen jednoho z manželů je nutný souhlas druhého manžela, pokud žijí manželé ve společné domácnosti. Takový souhlas není nutný v případech, kdy druhý manžel nemá způsobilost k právním úkonům, nebo je-li získání takového souhlasu spojeno s těžko překonatelnou překážkou. O vzniku pěstounské péče rozhoduje soud, v případě dosažení zletilosti dítěte, úmrtí dítěte nebo pěstouna pěstounská péče zaniká. Společná pěstounská péče zaniká rozvodem manželů nebo úmrtím jednoho z manželů. V případě úmrtí jednoho z manželů se stává pěstounem druhý manžel. Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu, v případě důležitých důvodů. Vždy může dojít ke zrušení na požádání pěstouna. (Zákon č.452, §2)

Zákon o pěstounské péči také definuje **příspěvek na úhradu potřeb dítěte**:

Dítě v pěstounské péči má nárok na příspěvek na úhradu jeho potřeb, a to až do skončení povinné školní docházky. V případě pracovní neschopnosti z důvodu zdravotního stavu nebo nemoci, má dítě nárok na tento příspěvek i po dokončení povinné školní docházky. Nárok je zachován i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do 26.roku věku dítěte, a v případě, že dítě nadále žije v domácnosti se svým pěstounem. (Zákon č.452, §5)

Další finanční podporou pro pěstounské rodiny, a je uvedena v zákoně o pěstounské péči je *odměna pěstouna*. Pěstounovi přísluší za výkon pěstounské péče odměna,

a to až do dosažení zletilosti dítěte. Po dosažení zletilosti je možné zachovat nárok na odměnu v případě, že dítěti je zachován nárok na příspěvek viz výše (Zákon č.452, §5).

Na odměnu nemají nárok příbuzenští pěstouni, tedy prarodiče dítěte. Ve výjimečných případech může být přiznán příspěvek i těmto pěstounům. Tato odměna nepodléhá zdanění. (Zákon č.452, §8)

Matějček (1999) popisuje pěstounskou péči jako „*zvláštní formu státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zajištění dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.*“ Pěstouni mají právo rozhodovat o běžných věcech v souvislosti s dítětem, při mimořádných rozhodnutích rozhodují biologičtí rodiče, popřípadě soud. Pěstoun se tedy nestává zákonným zástupcem dítěte a dítěti není bráněno v kontaktu se svými biologickými rodiči. Je-li dítě ve věku, kdy dokáže porozumět situaci ve které se nachází, má být vyslechnuto jeho vyjádření a názor k pěstounské péči. (Matějček a kol., 1999, s. 34-35)

Pěstounská péče na přechodnou dobu

V okamžiku nutnosti zajištění krátkodobé akutní péče o dítě je možné, na základě návrhu sociálně-právní ochraně dětí, soudem svěřit dítě ze zákonných důvodů do pěstounské péče na přechodnou dobu, a to pěstounům zařazeným v evidenci vedené krajským úřadem. V praxi můžeme sledovat nárůst a zájem o využívání této možnosti, v porovnání se stavem před 1.1.2013. Tato péče na přechodnou dobu může trvat maximálně jeden rok, pokud se nejedná o zákonem stanovené výjimky. (Bubleová a kol., 2014, s. 6)

Pěstounská péče na přechodnou dobu je zaměřena především na podporu a pomoc dětem či mladistvým, kteří se ocitli v nouzi a bez domova. Dále se díky přechodné pěstounské péči naskýtá prostor pro vyřešení problémů biologických rodičů, kvůli kterých se nemohou dočasně starat o dítě. S péčí přichází i terapeutická pomoc, diagnostikování a určení prognózy vývoje dítěte. Pěstounský péče na přechodnou dobu se liší od ostatních druhů náhradní rodinné péče zejména tím, že: podmínkou k povolení k výkonu přechodné péče je nutný souhlas biologických rodičů. Důležitou součástí je spolupráce s biologickými rodiči a podpora jejich spoluúčasti na rozhodování o dítěti. Při přechodné péči je velice reálná možnost návratu dítěte do své biologické rodiny. (Gabriel, Novák, 2008, s. 54)

I.1.4 Poručenství

Tato forma pěstounské péče přichází častokrát v případě úmrtí rodičů, nebo při zbavení rodičovské zodpovědnosti, či v případech, kdy rodiče nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, z tohoto důvodu nemají rodičovskou zodpovědnost. (Bubleová a kol., 2014, s. 12) Novák a Gabriel (2012, s. 53) hovoří o poručenství jako o specifické formě pěstounské péče. V mnoha případech pěstounské péči předchází péče poručenská. V zákoně se uvádí, že poručenství nastává v případě, kdy je dítě bez obou rodičů, přesná formulace zákona zní: *„Není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka.“* (Zákon č. 89, §928) Zákon také definuje, jaké povinnosti poručník vůči dítěti má: *„Poručník má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost. S ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte, jakož i s ohledem na to, z jakého důvodu rodiče nemají všechny povinnosti a práva, může být výjimečně okruh povinností a práv poručníka vymezen jinak.“* (Zákon č. 89, §929) Výkon role poručníka je podroben pravidelným dohledem soudu, a to nejen s ohledem na správy majetku dítěte, ale rovněž v souvislosti s jeho osobními záležitostmi. Poručník je povinen dávat soudu zprávy o poručenci zpravidla jednou do roka. Všechna rozhodnutí, týkající se dítěte, musí být schváleny soudem. (Bubleová a kol. 2014, s. 13).

2 Zprostředkovaná a nezprostředkovaná náhradní rodinná péče

Během své praxe jsem se setkala s různými typy pěstounské péče, některé z nich spadají pod zprostředkovanou a jiné pod nezprostředkovanou náhradní rodinnou péči, ráda bych tedy objasnila rozdíl mezi těmito pojmy. Dále se zaměřím na povinnosti profesionálních pěstounů, které jsou důležité objasnit, jelikož v praxi můžeme sledovat výrazné rozdíly mezi profesionálními a neprofesionálními pěstouny.

2.1 Nezprostředkovaná náhradní rodinná péče

Tato forma náhradní rodinné péče probíhá tak, že fyzická osoba podává návrh na osvojení nebo pěstounskou péči přímo u soudu, bez žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče. (Bubleová a kol., 2011, s. 73-74) Dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (dále SPO) se neprovádí zprostředkování náhradní rodinné péče v případech, kdy návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče podává osoba k dítěti příbuzná nebo blízká dítěti či jeho rodině. Dále v případech, kdy rodiče dítěte dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům, nebo podá-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. (Zákon č. 359, §19 a §20) V průběhu praxe jsem zjistila, že tato forma náhradní rodinné péče probíhá nejčastěji mezi prarodiči a jejich vnoučaty, o které se nechtějí nebo nemohou starat jejich vlastní rodiče. Dále jsem se také setkala s tím, že si starší sourozenec vzal do péče své mladší sourozence, o které se neměl kdo postarat, nebo se rodiče nestarali dostatečně.

2.2 Zprostředkovaná náhradní rodinná péče

Proces zprostředkování probíhá v případě, má-li o náhradní rodinnou péči zájem osoba dítěti neznámá. Zprostředkování zajišťují krajské úřady a ministerstvo práce a sociálních věcí.

Proces zprostředkování probíhá dle Bubleová (2011) v těchto krocích:

1. Vyhledávání dětí, které mohou být osvojeny nebo svěřeny do pěstounské péče;
2. vyhledávání osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny;
3. odborná příprava budoucích osvojitelů nebo pěstounů k přijetí dítěte do rodiny;
4. výběr vhodné osoby stát se osvojitelem nebo pěstounem dítěte, kterému se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává;
5. zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou.

(Bubleová a kol., 2011, s. 76)

2.3 Odborná příprava profesionálních pěstounů

V následující části bych čtenáře ráda seznámila s povinnostmi profesionálních pěstounů. V praxi můžeme pozorovat rozdíly mezi profesionálními a neprofesionálními pěstouny, a to především v informovanosti o právech, povinnostech, či dostupných službách pro pěstounské rodiny. Pravděpodobně jde o to, že profesionální pěstouni jsou k pěstounské péči motivováni a zajímají se o svá práva i povinnosti, navíc musejí projít odbornou přípravou, kterou popisuji níže.

Žadatelé o osvojení a pěstounskou péči mají podle zákona č.359 o sociálně-právní ochraně dětí, povinnost podrobit se při odborném posouzení vyšetření zdravotního stavu, sdělit údaje o svém zdravotním stavu a sdělit jméno, příjmení a adresu ošetřujícího lékaře. Dále název a adresu zdravotnického zařízení v němž se léčí.
(Zákon č. 359, §27)

Časový rozsah příprav činí nejméně 48 hodin pro žadatele o osvojení a pěstounskou péči a 72 hodin pro žadatele o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. (MPSV [online]).

Cílem odborné přípravy, kterou jsou povinni profesionální pěstouni podstoupit, je především snížení rizika v podobě selhání náhradní rodinné péče. Na straně náhradní rodiny by mělo dojít k uvědomění, že výchova a péče svěřeného dítěte, je v mnoha oblastech odlišná od stavu, kdy rodiče vychovávají vlastní dítě, které se v rodině narodilo, ještě větší rozdíly můžeme pozorovat v případě pěstounské péče. Záměrem odborné přípravy je přiblížit budoucím osvojitelům a pěstounům tyto rozdíly a seznámit je se situacemi, které mohou nastat. Dále poučit rodiče, jak mohou osamocенému a ohroženému dítěti poskytnout co nejlepší náhradní rodinné prostředí v osvojitelské či pěstounské rodině. Součástí odborné přípravy je poskytnutí budoucím náhradním rodičům informace o jejich možnostech a zdrojích k přijetí nové role. (Bořová, Hofrová, Jandová, Kalábová, Rotreklová, Štěrbová, 2008, s. 27)

Jednou z podmínek pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče je, že se žadatel o svěřením dítěte do některé z forem náhradní rodinné péče účastní přípravy k přijetí dítěte do rodiny, kterou zajišťuje krajský úřad. Zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu, je součástí odborného posouzení pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče. (Bubleová, a kol.,2011, s.79)

3 Subjekty v systému náhradní rodinné péče

V této kapitole uvedu klíčové subjekty, které se podílejí na pravidelných kontaktech s pěstounskými rodinami a jsou jednou ze složek v systému doprovázení pěstounských rodin.

Doprovázející organizace – pomocí svých pracovníků doprovází pěstounské rodiny, mají funkci pomáhající a zároveň kontrolující. Podrobněji se věnuji doprovázejícím organizacím v následující kapitole. Další nezbytnou složkou systému je *orgán sociálně-právní ochrany dětí*, jehož povinností je dle §19 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí sledovat vývoj svěřeného dítěte, navštěvovat rodinu, kde dítě žije, a to minimálně jednou za 6 měsíců, dále zajišťuje také individuální plán ochrany dítěte ve spolupráci s doprovázející organizací, která mu zasílá informace o dítěti, vede spisovou dokumentaci dítěte. (Praktický průvodce pěstounské péče, 2015, s.8)

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou:

- Obecní úřady obcí s rozšířenou působností (městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů, v Praze úřady pověřených městských částí),
- Obecní úřady, újezdní úřady, ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdní úřady,
- Krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy),
- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí,
- Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu. (MPSV [online])

3.1 Doprovázející organizace a jejich funkce

V této kapitole bych ráda objasnila činnost doprovázejících organizací. Zmíním také služby, které tyto organizace poskytují. Doprovázející organizace u nás začaly fungovat až v souvislosti s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která přišla 1.ledna 2013. Novelizací byl zaveden nárok na odbornou pomoc prostřednictvím služeb (doprovázení pěstounských rodin). (Praktický průvodce pěstounské péče, 2015, s. 4)

Hlavními cíli doprovázejících organizací ve vztahu k pěstounům jsou:

Zabezpečení bezpečného a vhodného prostředí pro dítě, které bylo umístěno do pěstounské péče; zprostředkování dostatečné podpory a pomoci pěstounům; získávání informací ohledně možných potřebách pěstounů a zajištění pravidelných kontrol poskytované pěstounské péče; celková kontrola výkonu pěstounské péče. (Praktický průvodce pěstounské péče, 2015, s.8)

Práva a povinnosti pěstounů v rámci doprovázejících organizací:

1. *Právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě.* V této situaci mluvíme o formě odlehčovací pomoci, která je poskytnutá pěstounům v zákonně vymezených situacích, například v době, kdy je pěstoun v pracovní neschopnosti, či při úmrtí osoby blízké.
2. *Právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě.* V tomto případě se jedná o další druh odlehčovací služby. O této formě můžeme slyšet také jako o respitní péči. Pěstouni mají nárok na 14 dnů „odpočinku“ během jednoho kalendářního roku v případě, že jeho svěřené dítě je starší dvou let.
3. *Právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci (alespoň jednou za šest měsíců).* Tato forma pomoci pěstouny podporuje při řešení složitých a obtížných situací související s péčí o svěřené dítě.
4. *Právo pěstounů na zprostředkování bezplatného vzdělávání, které hradí nebo organizuje doprovázející organizace.* S tímto právem souvisí i povinnosti pěstounů zvyšovat své znalosti i dovednosti související s péčí a výchovou o svěřené dítě.

5. *Povinností doprovázející organizace je zajistit pěstounským rodinám kvalitní vzdělávání zaměřené a související s výkonem pěstounské péče v rozsahu alespoň 24 hodin během 12 měsíců.*
6. *Povinností pěstounů je také podporovat a zachovávat kontakt dítěte s jeho blízkými, a to především s jeho rodiči a současně má pěstoun právo na pomoc při zachování tohoto kontaktu. Jedná se pak o asistovaný kontakt prováděný většinou klíčovým pracovníkem rodiny.*
7. *Poskytnutí informací o naplňování dohody, kterou si rodina a doprovázející pracovník stanovili. Tato funkce je do jisté míry kontrolní. Rodina se svým pracovníkem se mají minimálně jednou za dva měsíce sejit. Rodina pracovníkovi sděluje, jak probíhá výkon pěstounské péče. Pracovník jednou za šest měsíců předává informace orgánu sociálně-právní ochrany dětí.*

Z výše uvedeného je zřejmé, že každá doprovázející organizace a klíčoví pracovníci v ní musí dodržovat určitá práva a povinnosti. Někdy může být pro doprovázejícího pracovníka náročné najít rovnováhu mezi pomocí a kontrolou pěstounům. Návodem pro správný výkon všech funkcí jsou pak pro každou organizaci: „*Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami dle §48 odst. 2 písm. d) až f) zákona o sociálně-právní ochraně dětí*“. (Praktický průvodce pěstounské péče, 2015, s.5-6)

3.2 Role a kompetence doprovázející organizace

Předpokládá se, že největší podporu a pomoc rodinám by měl přinášet klíčový pracovník dané doprovázející organizace. Na sociální pracovníky je kladena velká zodpovědnost a kvalita služeb závisí ve velké míře na jejich činnosti. Činnosti sociálního pracovníka můžeme rozložit do tří okruhů, kterými jsou *management, supervize či svépomocné skupiny pro pěstouny; podpora a pomoc; podpora v oblasti vzdělávání.*

Prvním z okruhů je *management*, který zjišťuje, jak jsou pěstouni informováni o náplni svých rolí jako pěstounů a zda vnímají zodpovědnost při výkonu pěstounské péče. Dále pracovníci poskytují a organizují *supervize či svépomocné skupiny pro pěstouny*. Pomocí těchto aktivit se pěstouni snaží předcházet případnému ukončení výkonu pěstounské péče a řešit možné problémy pěstounů včas. Pracovníci se rovněž musí ujišťovat a kontrolovat, zda pěstouni dodržují práva svěřených dětí.

Všichni pracovníci by spolu měli navzájem komunikovat a spolupracovat. To platí i pro externí odborníky na danou situaci, kteří s organizací spolupracují. Pracovníci dále zajišťují pravidelnou kontrolu rodinného prostředí a péči o dítě v náhradní rodině. S každou jednotlivou rodinu také vedou dokumentaci o všech činnostech, změnách či plánech.

Důležitou činností je *podpora a pomoc*, kterou pracovník každé rodině, kterou má na starost nabízí. Podporu můžeme vidět u vyhledávání pozitivních oblastí a úspěchů, kterých pěstouni dosahují, a jejich následným pozitivním ohodnocením. Pracovníci se zajímají o pěstounské rodiny a motivují je k sebereflexi. Jejich úkolem je také objasnění profesních a osobních hranic, pro zdravý vztah na obou stranách. Pracovníci komunikují s pěstouny o jejich starostech a těžkostech, které je během pěstounství mohou potkávat, následně jim pomáhají nalézat řešení pro tyto situace a problémy. Mezi povinnosti každého pracovníka také patří doprovázení, poradenství, předávání žádoucích informací, informování o dostupných službách. Sdělení a zaopatření všech finančních podpor, o které má daná rodina právo zažádat.

Poslední složkou, kterou každý pracovník zastupuje je *podpora vzdělávání*. Pracovník by měl znát problémy každé rodiny, kterou doprovází, a být schopen individuálně poradit a doporučit formy či témata vzdělávání. S každou rodinou by také měl stanovit vzdělávací cíle a pokoušet se nalézat oblasti, které je potřeba pomocí vzdělávání doplnit. Měl by vést záznam efektivity forem vzdělávání pro účely pozdějšího zhodnocení. Jeho úkolem je také zajištění reflexe a sebereflexe. Pracovníci jsou zde rovněž pro podporu profesionální stránky a sebe rozvoje v každé pěstounské rodině. Nutné je udržování rovnocenného vztahu, partnerství a spolupráce mezi pracovníkem a pěstouny. Pěstouni by měli mít možnost během spolupráce vyjádřit případnou nespokojenost se svým klíčovým pracovníkem, a to jinému kompetentnímu pracovníkovi v dané organizaci, popřípadě zajištění změny klíčového pracovníka. (Praktický průvodce pěstounské péče, 2015, s. 8-9-10, dle anglického úřadu na ochranu práv dětí, čerpáno z: Islington Children's Social Care Procedures Manual).

3.3 Sdružení pěstounů Polárka, z.s.

V této kapitole bych se ráda věnovala organizaci, kde probíhala má dvouměsíční praxe, během které jsem se blíže seznámila s oblastí pěstounské péče. Poznala jsem samotné pěstounské rodiny a seznámila jsem se s doprovázejícími pracovníky, i s jejich každodenní prací a zkušenostmi. Jedná se o nestátní neziskovou organizaci s názvem – Sdružení pěstounů Polárka, z.s. (dále jen „Polárka“). Tato organizace v dnešní podobě funguje teprve čtvrtým rokem, avšak je složena z pracovníků, kteří mají dlouholeté zkušenosti v oblasti náhradní rodinné péče, jelikož Polárka vznikla transformací Centra náhradní rodinné péče – Sdružení pěstounů, které působí již od roku 1998. Posláním organizace je: *„provázet náhradní rodiny na cestě pěstounstvím a tím podpořit možnost dětí prožít dětství v rodinném prostředí.“* Další oblastí, na kterou se Polárka zaměřuje je vzdělávání veřejnosti a propojování místních komunit. Organizace doprovází rodiny z celého Moravskoslezského kraje. (Sdružení pěstounů Polárka, z.s, O NÁS, [online])

3.3.1 Cíle Polárky

Své cíle Polárka definuje následovně: *„Podporovat a rozvíjet kompetence pěstounů, podpora bezpečné prostředí pro zdravý vývoj dítěte s ohledem na podporu jeho identity, možnosti vyrůstat v rodině, kontaktu s biologickou rodinou a osobami blízkými. Rozvíjet dobrovolnictví, rozšiřovat povědomí o náhradní rodinné péči u široké veřejnosti, vzdělávat veřejnost, propojovat místní komunitu“* (Sdružení pěstounů Polárka, z.s, O NÁS, [online])

3.3.2 Personál

V Polárce aktuálně doprovází pěstounské rodiny 5 pracovníků, které mají bohaté znalosti a dovednosti z oblasti náhradní rodinné péče. Každá z pracovníků vyniká v určité oblasti v rámci doprovázení, proto tvoří dobrý tým pracovníků, který se navzájem doplňuje. Organizace pravidelně spolupracuje s šesti dalšími externími kolegy, a to z řad psychologů, psychoterapeutů, sociální pedagogů, a lektorů primární prevence. Většina těchto kolegů plní také funkci lektorů, kdy poskytují vzdělávání pěstounským rodinám a zabývají se problémy, které mohou v průběhu pěstounství nastat. (Sdružení pěstounů Polárka, z.s, O NÁS, [online])

3.3.3 Služby, které organizace Polárka nabízí:

1. „*Pravidelný kontakt klíčového sociálního pracovníka s pěstounskou rodinou a sociální poradenství.*“ Polárka nabízí kontakt s pracovníkem, podle individuálních potřeb rodin, minimálně se však jedná o jedno setkání během dvou měsíců. Při těchto kontaktech je hlavním účelem probrat s náhradními rodiči, jak rodina se svěřeným dítětem funguje, s jakými problémy se setkávají. Dále se konzultují možnosti dostupných finančních podpor. Při pravidelném kontaktu se také plánuje budoucí spolupráce a další kontakt.
2. Důležitou součástí pěstounství je identita přijatého dítěte a jeho celkový stav. Polárka o této oblasti mluví jako o životním příběhu dítěte. K dispozici má mnoho komunikačně-diagnostických nástrojů například Focusbox¹, Emoční karty, Hodnotové karty aj. Nabízí se tak seznámení se s těmito technikami během vzdělávání a zároveň individuální práce s dítětem.
3. Ze zákona je povinností každého pěstouna pravidelně se vzdělávat v oblasti péče o svěřené dítě, a to v rozsahu 24 hodin během 12 měsíců. Polárka nabízí tyto formy vzdělávání: „*krátké kurzy a semináře, jednodenní semináře s doprovodným programem pro děti, víkendové vzdělávací pobyty s dětmi, svépomocné skupiny, individuální vzdělávání.*“
4. Další poskytovanou službou je hlídání dětí, a to v odůvodněných případech, které stanoví zákon následovně: pracovní neschopnost či ošetřování člena rodiny, v případě narození dítěte, při úmrtí osoby blízké, při vyřizování nezbytných osobních záležitostí (návštěvy lékaře, vyřizování záležitostí na úřadě, u soudu aj.)
5. Odlehčovací služby: Během roku pořádá Polárka jednodenní nebo víkendové akce či sezonní tábory pro děti.
6. Zprostředkování odborné pomoci: „*Polárka spolupracuje s externími kolegy z řad pedagogů, psychologů nebo psychoterapeutů.*“ Po konzultaci s klíčovým pracovníkem je možné zprostředkování konzultaci s některým z těchto odborníků.²

¹ Focus Box je projekt komunikačně-diagnostických nástrojů pro vedení rozhovorů s dětmi (6-13 let). (<https://www.velkyvuz-sever.cz/focusbox/>)

7. „*Pomoc při kontaktu dětí s biologickou rodinou nebo osobami blízkými včetně asistovaných kontaktů*“ Polárka nabízí doprovod při kontaktech náhradní rodiny s rodinou biologickou, což může být pro všechny zúčastněné velice náročná situace. Snahou pracovníků je zabezpečit klidnou atmosféru a bezkonfliktní prostředí pro dítě. Zajišťuje rovněž nácvik asistovaných kontaktů s jednotlivci, před samotným prvním kontaktem s biologickou rodinou dítěte. (Sdružení pěstounů Polárka, zs, pěstounství, [online])

Mimo tyto hlavní činnosti, které jsou součástí každé doprovázející organizace, Polárka nabízí také doplňkové služby navíc kterými jsou: *Pomoc při zajištění doučování dětí; komunikace s nadacemi*: v případě potřeby je možnost pomoci s vyřizováním žádostí o nadační příspěvky, které mohou sloužit pro volnočasové aktivity dětí, doučování, či vybavení dětského pokoje; *doprovod nebo komunikace s institucemi*: poskytnutí pomoci či doprovodu při různých jednáních s institucemi, které se týkají pěstounství. (Sdružení pěstounů Polárka, z.s., pěstounství, [online])

4 Metodologie výzkumu

V teoretické části mé bakalářské práce jsem se snažila popsat a vymezit to nejdůležitější k tématu náhradní rodinné péče. Věnovala jsem se doprovázejícím organizacím a doprovázejícím pracovníkům. Důležité bylo také seznámení s organizací Polárkou, ve které bude probíhat výzkum. V následující části se věnuji výzkumu, který je pro práci stěžejní. Seznamuji tedy čtenáře se stanovenými cíli a výzkumnými otázkami. Popisuji průběh mého výzkumu, který jsem realizovala během své praxe. Dále popisuji metodu kvalitativního výzkumu, kterou jsem využila k naplnění stanovených cílů. Seznamuji čtenáře s technikou polostrukturovaného rozhovoru, a popisuji způsob zpracování dat, a charakterizuji výzkumný soubor, který se skládá z 6 respondentů. V závěru prezentuji výsledky výzkumu, a provádím diskuzi nad těmito zjištěnými výsledky.

4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je *zjistit, jak pěstouni hodnotí služby doprovázející organizace Polárky*. Výsledky, které díky stanovenému cíli získám, mohou být užitečné nejen pro samotnou Polárku, ale i pro pěstounské rodiny, které hledají vhodnou doprovázející organizaci. Pracovníci z Polárky mohou výsledky výzkumu využít také jako evaluaci vybraných klientů a zaměřit se na možné vylepšení nabízených služeb, popřípadě zjistit, jak klienti hodnotí celkovou činnost pracovníků.

Jako dílčí cíle jsem si stanovila:

Jak pěstouni hodnotí spolupráci se svým klíčovým pracovníkem?

Jaké služby v Polárce pěstounům schází?

Výzkumné otázky:

Výše uvedené cíle plánuji naplnit pomocí následujících výzkumných otázek:

Jak jsou pěstouni informováni v oblasti dostupných služeb?

Jak pěstouni hodnotí jednotlivé služby?

Jak pěstouni hodnotí celkovou spolupráci?

Co pěstounům v organizaci schází?

4.2 Popis použitých metod

K naplnění mého cíle jsme zvolila kvalitativní výzkum, který Disman definuje jako: „*Nenumerické šetření a interpretace sociální reality, přičemž jeho cílem je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.*“ (Disman, 1993, s.285) Tento druh výzkumu jsem zvolila vzhledem ke své dlouhodobé praxi v dané organizaci – Sdružení pěstounů Polárka, s.z. Díky tomu, že jsem měla dostatek času poznat, jak organizace funguje, seznámit se s pracovníky i klienty, bylo pak pro mě snazší získat kontakty k provedení kvalitativního výzkumu. Strávila jsem v organizaci dva měsíce, kdy jsem byla v každodenním kontaktu s pěstouny i pracovníky a docházelo tak k hlubšímu poznání daného prostředí, což odpovídá další definici kvalitativního výzkumu, která zní: „*Kvalitativní výzkum se provádí intenzivním a/nebo prodlouženým kontaktem s oblastí nebo životní situací.*“ (Miles, Huberman 1994, s. 6)

Majerová definuje cíl kvalitativního výzkumu následovně: „*Cílem kvalitativního výzkumu je porozumění sociální situaci a vytvoření teorie o ní. Kvalitativní výzkum nemá prakticky žádnou standardizaci dat, proto má nízkou reliabilitu a vysokou validitu.*“ (Majerová 2000, s. 254)

Pro získání dat jsem zvolila techniku polostrukturovaného rozhovoru, ten definuje Miovský následovně: „*Polo strukturované (semistrukturované) interview vyžaduje oproti nestrukturovanému náročnější technickou přípravu. Vytváříme si určité schéma, které je pro tazatele závazné. Toto schéma obvykle specifikuje okruhy otázek, na které se budeme účastníků ptát. Obvykle je možné zaměňovat pořadí, v jakém se okruhům věnujeme, a dle potřeby a možností tedy toto pořadí upravujeme, abychom tím maximalizovali výtěžnost interview.*“ (Miovský, 2006, s. 159)

Hendl mluví o polo strukturovaném rozhovoru jako o strukturovaném rozhovorem s otevřenými otázkami. Tento druh rozhovoru je pro kvalitativní výzkum odpovídající a je jedním nejužívanějších typů rozhovoru. Rozhovor je sestaven z předem formulovaných otázek, na které později odpovídají respondenti. Polo strukturovaný rozhovor, umožňuje doptávat se pomocí upřesňujících otázek, které nejsou zařazeny v pevné předem připravené struktuře, kterou výzkumník provedl, v rozhovoru lze jít díky tomu více do hloubky. Otevřenost, kterou tento rozhovor přináší, nám umožňuje okamžitě reagovat na výpovědi a chování respondenta, případně směřovat rozhovor jinam, přeskočit otázku, nechat ji na později, když vidíme, že jsou otázky respondentovi nepříjemné a dotkli jsme se pravděpodobně citlivé oblasti problému nebo se nám jen

v dané chvíli hodí jiný postup. Možnost doplňkových otázek nám umožňuje prozkoumat problematiku do hloubky. Tento druh rozhovoru je využíván se záměrem snížit počet kladených otázek, redukuje se tak získaná data rozhovorů s různými respondenty, což umožňuje lepší analýzu výsledků. Základním principem, je snížení míry ovlivnění tazatele na odpovědi respondentů. Základní struktura otázek je předem daná, což umožňuje možnost další aplikace výzkumu do budoucna. Tento druh rozhovoru, jsem vybrala z důvodu poměrně nenáročných časových náročností při interpretaci dat, vzhledem předem dané struktuře otázek. Při tomto typu rozhovoru, je důležité navázat důvěryhodný vztah s respondentem, a také podpořit vstřícnost a bezpečí. Během praxe jsem se s některými respondenty potkala již před vykonáním rozhovorů, proto mohly být rozhovory provedeny s větší důvěrou na obou stranách. (Hendl, 2016, s. 177-178)

4.3 Průběh výzkumu

Díky své dvouměsíční praxi v dané oblasti, jsem získala potřebné kontakty na pěstouny, kteří byli ochotní provést se mnou rozhovor. Využila jsem metodu samovýběru, kterou Miovský popisuje jako metodu opírající se o zásadu dobrovolnosti neboli ponechání rozhodnutí a vyjádření osobního a aktivního zájmu se do výzkumné studie. Nemluvíme tedy jenom o čistém souhlasu potencionálních respondentů, který je etickou podmínkou pro všechny výzkumy. Mluvíme o situaci, kdy je více eventuálním respondentům nabízena možnost zapojit se a je na jejich rozhodnutí, zda se výzkumu účastní či nikoli. Možnosti forem nabídek mohou být různé. (Miovský, 2006, s. 133) Během své praxe jsem se domluvila s klíčovými pracovníci ve Sdružení pěstounů Polárka, z.s., zda by nenavrhly svým klientům spolupráci na mém výzkumu. Spolupráci přijalo 6 pěstunek, které byly ochotné absolvovat se mnou rozhovor a přispěly tímto k naplnění mých stanovených cílů. Výzkum jsem prováděla s pěstouny v různých věkových kategoriích, kteří vykonávali různé formy pěstounské péče, což se ukázalo jako vhodná volba. Následně jsem mohla porovnat rozdílnosti v hodnocení služeb mezi profesionálními a příbuzenskými pěstouny.

Pět rozhovorů proběhlo v domácnosti vybraných pěstunek. Jeden proběhl v kanceláři organizace Polárky, jelikož měla pěstounka domluvenou schůzku se svou klíčovou pracovnící. Rozhovory jsem zaznamenávala na svůj diktafon, z kterého jsem později přepisovala získaná data. Rozhovory probíhaly během října až listopadu 2018 v období mé praxe v Polárce. Respondentky byly dopředu seznámeny s tématem

rozhovorů. Před začátkem každého rozhovoru jsem respondentky seznámila s cílem mého výzkumu a záměrem celé práce. Následně jsem pěstounky ujistila, že rozhovory budu prezentovat anonymně a zeptala jsem se, jestli si můžu průběh rozhovoru nahrát na diktafon, s čímž všechny souhlasily. První rozhovory byly poměrně náročné vzhledem k tomu, že nemám zkušenosti s vedením rozhovorů. Po prvních dvou rozhovorech jsem si však byla jistější a lépe si také pamatovala své otázky, proto jsme se mohla více soustředit na respondenty a doptávat na údaje, které byly pro můj výzkum užitečné. Získala jsem potřebné odpovědi na téměř všechny mé stanovené otázky. Při ukončení rozhovoru jsem respondentům poděkovala za jejich otevřenost, čas a ochotu. Rozhovory trvaly v průměru 25 až 40 minut. Konkrétní otázky z rozhovorů uvádím v příloze. Dle Miovského je podstatné navození důvěry a motivace, nelze očekávat, že respondenti budou ihned mluvit o osobních tématech. Je důležité se nejprve bavit o obecnějších věcech. (Miovský, 2016, s.164) Z tohoto důvodu jsem se na úvod ptala na to, jakou formu pěstounské péče vykonávají, kolik mají svěřených dětí, a jaký je jejich věk. Tyto informace uvádím v podkapitole o výzkumném souboru. Poté jsem přešla k otázkám směřujícím k naplnění cíle mého výzkumu. Ukázky odpovědí respondentek, které prezentuji ve výsledcích výzkumu, jsem přepisovala doslovně, bez úprav nespisovných slov, či jiných nedostatků.

4.4 Popis výzkumného souboru

V této kapitole bych ráda čtenáře seznámila s respondentkami, které byly ochotné provést se mnou rozhovor. Tento rozhovor byl zaměřen na zjištění jejich spokojenosti se službami Polárky. Pro svůj výzkum jsem získala 6 respondentů. Jsem si vědoma, že by byl vhodnější větší počet respondentů, ale v dané situaci jsem neměla lepší možnosti, jelikož další oslovení rozhovor odmítli. Každopádně i v tak malém množství výzkumného vzorku, jsem pozorovala obdobné odpovědi respondentek, které se opakovaly. Budu se o nich zmiňovat prostřednictvím náhodných písmen, které jsem zvolila pro zachování anonymity. Krátkou charakteristiku pěstounek uvádím v následující tabulce:

	Věk	Doba PP	Počet dětí	Forma PP
Respondentka Z	65	5	1	Příbuzenská PP
Respondentka M	45	4	3	Profesionální PP
Respondentka D	47	3	1	Profesionální PP
Respondentka I	24	0,5	3	Příbuzenská PP
Respondentka P	54	3,5	1	Přechodná PP
Respondentka V	47	4	1	Příbuzenská PP

Tabulka 1: Soupis respondentek

4.5 Způsob zpracování dat

Po realizaci rozhovoru jsem vykonala přepis neboli transkripci zvukového záznamu ze svého diktafonu do textové podoby na počítači. Audiozáznam je vhodnou metodou pro získávání dat, jelikož jsem nemusela přepisovat odpovědi respondentů během rozhovorů, což mi umožnilo plně se soustředit na respondenty a zároveň získat plnohodnotná data, které jsem později z audiozáznamu přepsala (Mioviský, 2006, s.197). K přepsání jsem využila techniku shrnujícího protokolu, díky kterému výzkumník vybírá pro něj důležité informace, a ty které se například opakují vynechává. Tato technika tedy nezanechává celý text rozhovoru. Pomocí tohoto postupu je možné zpracovat velké množství dat. (Hendl, 2016, s.213-214)

Jakmile jsem přepsala všechny rozhovory přešla jsem k fázi kódování. Miovský (2006) popisuje metodu kódování jako „*Přiřazování klíčových slov či symbolů k částem textu tak, aby byla umožněna snadnější a rychlejší práce s těmito částmi a bylo možné prostřednictvím kódů kdykoli snadno pracovat s většími významovými celky. Proces kódování je de facto procesem identifikace a systematického označování významových celků dle vytvořených kritérií.*“ (Miovský, 2006, s.219-220) Konkrétně jsem vybrala metodu otevřeného kódování. Které je charakteristické tím, že výzkumník se může zaměřit na určitá témata a oblasti, které z rozhovorů vyplývají. (Hendl, 2016, s.251) Z přepsaných rozhovorů jsem data uspořádala a rozdělila jednotlivé odpovědi do určitých kategorií. Tyto kategorie jsem pojmenovala různými odpovídajícími názvy, například „*spokojenost se službami*“, nebo „*informovanost pěstounů o nabízených službách*“. (Disman, 2002, s. 318-320)

Pomocí kódování jsme z jednotlivých rozhovorů nalézala odpovědi k mým stanoveným výzkumným otázkám. Výsledky jsem roztřídila do tří větších kategorií, pod dvěma z nich vznikly další podkategorie:

- 1. informovanost klientů o nabídce služeb,**
- 2. spokojenost klientů se službami,** (s klíčovým pracovníkem, se zajištěním odborné pomoci, se vzděláváním, hodnocení lektorů a témat)
- 3. celková spokojenost se spoluprací,** (scházející služby).

Během rozhovorů jsme narazily také na téma kontaktu svěřených dětí s jejich biologickými rodiči, toto téma bylo pro většinu respondentů problémem, přinášející různé obavy, tyto data však nebudu zpracovávat, jelikož neodpovídají cíli mého výzkumu, uvedu v diskuzi jejich možné další zpracování v dalších výzkumech.

5 Výsledky

Následující část práce je věnována analýze rozhovorů. Cílem bylo zjistit informace o tom, jak pěstouni hodnotí služby doprovázející organizace. Rozhovory jsem uskutečnila se samými ženami, v různých věkových kategoriích, vykonávajících různé formy pěstounské péče, jejich charakteristiku uvádím výše v popisu výzkumného souboru. Respondentky jsem vzhledem k anonymitě pojmenovala následujícími písmeny: D, I, M, P, Z, V. Níže prezentuji výsledky z provedených rozhovorů rozdělené do tří větších kategorií.

5.1 Informovanost pěstounů v oblasti dostupných služeb

Jedna z prvních otázek směřovala k informovanosti pěstounů o službách, které poskytuje Polárka. Díky této otázce jsem chtěla zjistit, jakou mají pěstouni představu o službách, které jsou jim k dispozici a případně je mohla informovat, aby věděli, čeho se budou následující otázky týkat. Předpokládala jsem, že pěstouni možná čerpají většinu služeb, které organizace nabízí, ale nemusejí je mít spojené s konkrétními názvy. Respondentka D měla jako profesionální pěstoun velký přehled o dostupných službách, její odpověď zněla: *„Školení, přednášky, různé akce ohledně pěstounství, víkendové pobyty toho jsme zatím vždycky využili, svépomocné skupiny, kde se chodí radit a povídat si tam jsem teda ještě nebyla, co vím, tak to jsou ještě tábory, ale to je Davídek ještě malý.“* Další profesionální pěstounka M vyjmenovala následující služby a zmínila, že aktuálně využívá služby psychoterapeuta: *„Je tam hlídání dětí, pak ta respitní péče, školení to je povinné, ale chodím i na to, co není povinné v rámci hodin, které jsou povinné, tak chodím i mimo, protože tady jsou zajímavé akce. Ted momentálně využívám psychoterapeuta, což to je externí pracovník, co spolupracuje s polárkou, využívám ho samozřejmě kvůli děti nebo jednoho dítěte, pak je tady poradenství jako celkově.“* Přechodná profesionální pěstounka P měla také velký přehled o svých možnostech: *„Všechno si to nepamatuju, je to v té dohodě mezi pěstounem a Polárkou, no každopádně je tam vzdělávání, pak jakoby taková svépomocná podpůrná skupina právě těch přechodných pěstounů. Pak nám zajišťují možnost psychoterapie. Když potřebuji hlídat malého, třeba když jdu k lékaři nebo tak, tak vlastně zajistí hlídání, nebo to hlídání proplatí někomu, kdo malého hlídá.“* Respondentka Z služeb zatím příliš nevyužívá,

přesto měla poměrně velký přehled o dostupných službách, zmínila však, že často jezdí s vnučkou na chatu, proto například možnosti táborů zatím nevyužili: „*Pro děti akce, školení, vzdělávání, tábory, různé akce na Velikonoce a vánoce nějaké tvoření, ale já všeho nevyužívám, protože se jezdíme na Slovensko na chatu a jsme často na zahradě.*“ Jednou z příbuzenských pěstunek byla začínající pěstounka I, která teprve postupně zjišťovala, jaké má možnosti: „*Mám zkušenost s poradenstvím, taky s pomocí při žádání o dotace, myslím že využiji odborné pomoci.*“ Tato pěstounka se s pomocí organizace dostala k dávkám, které ji v pěstounské péči pomohou. Vzhledem k její krátké zkušenosti s pěstounskou péčí (půl roku), využila zatím pouze poradenství a pomoc s dotacemi.

5.2 Shrnutí výsledků informovanosti

Pěstounky zmínily vzdělávání, respitní péči, hlídání dětí, odbornou či terapeutickou pomoc, poradenství, doplňkové služby (konkrétně pomoc s dotacemi), a víkendové akce. Většina těchto služeb přitom byla uvedena profesionálními pěstounkami. Žádná z pěstunek nezmínila pomoc při kontaktu dítěte s biologickou rodinou (asistované kontakty), pomoc při doučování dětí, ani pomoc při komunikaci s institucemi.

5.3 Spokojenost se službami

V této kategorii zjišťuji spokojenost respondentek se službami. Zaměřuji se na hodnocení spolupráce pěstounů s jejich klíčovým pracovníkem; na zprostředkování odborné pomoci; a nakonec na oblast vzdělávání, pod kterou spadá hodnocení lektorů, témat, a forem vzdělávání.

5.3.1 Hodnocení spolupráce s klíčovým pracovníkem

Role klíčových pracovníků je důležitá, jelikož pracovníci provádí pěstouny celým průběhem pěstounské péče a pěstouni na ně často hodně spoléhají. Všichni z dotazovaných pěstounů byli se svými klíčovými pracovníky spokojeni. Nesetkala jsem se s žádnou negativní zkušeností u žádného z klientů. Zaznamenala jsem i názor, že v případě zastoupení jakékoli jiné, než klíčové pracovnice je spolupráce výborná. Odpovědi respondentů byly následující: Pěstounka M: „*No, to je tak od jedna do deseti*

to tam můžete napsat 12. Jako skvělá úplně skvělá. Já mám paní Aničku, ale v podstatě, když není Anička k dispozici, tak kdokoliv ji zastoupí a je to úplně fuk prostě tady jsou klíčaři já bych řekla všichni pro všechny.“ P: „Báječná, je to fakt taková úzká spolupráce, důvěra, otevřenost. Víím, že prostě se můžu spolehnout a otevřít jakékoli téma jako třeba i z mojí rodiny nebo tak. Je to příjemné, a to je jedna věc a druhá věc je, že i jako vnímám velkou podporu v takové i profesní stránce, kdy třeba se setkáváme s rodiči a jsou to jakoby asistované kontakty rodičů, dětí, a právě že tam bývá i klíčová pracovníce a tam si myslím, že má úplně jako nezastupitelnou úlohu, že pro mě je to taková jistota, že ona tam je, a že já se nemusím ničeho obávat, a to setkání vždycky moc hezky vede.“ Pěstounka D uvedla krátce: „Skvělá, jsem maximálně spokojená.“ Pěstounka I: „Hodnotím to výborně. Vždy dostanu veškeré důležité informace včas.“ Respondentka Z: „Super, perfektní.“ Pěstounka V: „Moc dobrá, paní Petra (klíčová pracovníce) mi toho sama hodně nabídne, třeba družinu, to jsem taky vůbec nevěděla že nemusím platit družinu, že jsem osvobozená, a já jsem to před tím dva roky platila jo jako takže to je velká pomoc.“ Dle těchto odpovědí bych řekla, že pěstounky jsou se spoluprací se svým klíčovým pracovníkem spokojeny.

5.3.2 Zprostředkování odborné pomoci

Polárka spolupracuje s externími kolegy z řad sociálních pedagogů, psychologů nebo psychoterapeutů. Zajímalo mě tedy, jak hodnotí pěstouni tuto spolupráci. Zjistila jsem, že odbornou pomoc v podobě psychoterapeuta využila zatím jen jedna respondentka, další respondentka využila tuto pomoc zatím jen krátkodobě během víkendových akcí, ale do budoucna plánuje tuto službu využívat pravidelně.

Zbylé pěstounky tuto službu doposud vůbec nepotřebovaly, nebo nevyzkoušely, například z toho důvodu, že mají zatím malé dítě a nesetkaly zatím s žádnými problémy. Jak uvádí například pěstounka D: „Náš Péťa je ještě hodně malý, zatím jsme se naštěstí nesetkali s nějakými problémy a neměli tak potřebu nějaké odborné pomoci.“ Další pěstounka spolupráci teprve plánuje. Její odpověď na tuto otázku zněla následovně: „No v podstatě, když bych to řekla jsem na těch víkendových vzdělávání jako by využila tu možnost pohovořit si s psychoterapeutem, nebo lektorem a zrovna včera jsem se bavila s paní klíčovou pracovnící a domlouvaly jsme se na tom, že využiji tu službu psychoterapeuta.“ Jedna z šesti pěstunek již službu psychoterapeuta využívá, ale svěřila se, že by jí ráda ukončila z toho důvodu, že už jí to nic nového nepřináší,

doslova se vyjádřila: „*Jsem ráda za tu možnost a že jsem si to vyzkoušela, ale upřímně dneska chci tu spolupráci ukončit, ale nevím třeba toho budu litovat. Ale myslím, že už jsem se dověděla, co jsem potřebovala a že už mě to neposouvá.*“ Zbylé pěstounky doposud odbornou pomoc nevyužily a nezmínily, že by to měly v plánu. Z otázky hodnocení odborné pomoci jsem tedy nezískala dostatečné výsledky na to, abych mohla zjistit spokojenost či nespokojenost s touto složkou služeb danými pěstouny.

5.3.3 Oblast vzdělávání pěstounů

Pěstouni jsou povinni se ze zákona vzdělávat v rámci své péče o svěřené dítě/děti, a to v rozsahu 24 hodin za rok. Polárka nabízí několik forem takového vzdělávání. Ptala jsem se tedy pěstounek na zkušenosti a spokojenost s těmito službami. U pěti z šesti pěstounek jsem se setkala s kladnými reakcemi na vzdělávání. Konkrétně zmiňovaly pozitivní zkušenosti s přednáškami v rámci vzdělávání a projevíly spokojenost s tématy a lektory. Motivací pěstounek bylo dozvědět se něco nového. Respondentky zmiňovaly užitečnost vzdělávání nejen pro oblast péče o jejich svěřené dítě, ale také pro jejich osobní život například v partnerství nebo s jejich vlastními dětmi. Nejmladší respondentka I popisuje své zkušenosti se vzděláváním následovně: „*Je to určitě užitečné, jakože určitě mám ráda nějaké ty školení s psychiatrem, jak jsme měli, je to do života jo jako informace, kterou člověk využije opravdu ve všem, jo že tam to použije i v normálním životě, nejenom ohledně dětí.*“ Profesionální pěstounka M, která využívá vzdělávání nejvíce ze všech dotazovaných, a dokonce navštěvuje semináře a přednášky nad rámec povinných 24 hodin se vyjádřila: „*Vždycky je všechno pozitivní a vždycky tam jsou témata nové a zajímavé.*“ Pěstounka Z, která má v péči svou vnučku, oceňuje možnost a zároveň povinnost se vzdělávat, zmínila spokojenost s praktickým zaměřením přednášek: „*To je dobré i člověk co je v důchodě, tak to potřebuje. Dneska je všechno jinak co řeknou v televizi a na internetu napíší ale tohle je tak prakticky dělané to si myslím, že je to stokrát lepší.*“ Profesionální přechodná pěstounka P projevila taktéž spokojenost a zájem o vzdělávání: „*To mi přijde potřebný nejenom že člověk se jakoby sám sebe vzdělá a pro mě je to jako takové zajímavé a poučné v mnoha věcech, ale vnímám to i tak, že si jako z každého toho vzdělávání odnesu opravdu nějakou jednu třeba myšlenku nebo nějakou věc praktickou, kterou se pak snažím využívat u těch dětí, které přicházejí.*“

Ovšem pěstounka D uvedla i negativní názor. Domnívá se, že, že povinného vzdělávání je příliš mnoho v případě pěstounů, kteří nemají problémy s pěstounskou péčí, jako je to v jejím případě. Projevila obavy z toho, jak bude časově zvládat vzdělávání při nástupu do zaměstnání, které plánovala. Pěstounka zmínila i myšlenku, jak by mohl být tento problém vyřešen: *„Tak určitě je to dobré, pokud má někdo nějaký problém s tím dítětem, co je třeba řešit tak ano, ale myslím si třeba že by nemuselo být tolik těch hodin já si myslím, že toho je hodně, třeba teď jsem ještě doma, ale pak půjdu do zaměstnání, a to už budu muset si hodně popřemýšlet, víkendový pobyt to je v pohodě, ale přes ten týden. Těch 24 hodin je prostě moc, no. Já třeba kdybych měla problém, tak si dokážu poradit nebo obrátit se na někoho až bych měla ten problém, ale dělat to jenom kdyby ten problém nastal. Někdy se mi to zdá jako.. ale jako je to dobré to nemůžu říct že ne a samozřejmě kdybych měla problém tak těch hodin klidně věnuju i víc, když se to musí řešit. Mohlo by to být individuálně nastavené.“*

5.3.3.1 Hodnocení témat, forem vzdělávání a lektorů

V souvislosti se vzděláváním jsem se zaměřila na výběr témat a formy vzdělávání, které Polárka nabízí, a na lektory, kteří jsou k dispozici. Tyto doplňkové otázky jsem zařadila se záměrem inspirace pro pracovníky organizace, kteří se tak mohou dozvědět, která témata by pěstouny zajímala, popřípadě které lektory pěstouni preferují. Zjišťovala jsem tedy nejprve nejoblíbenější formy vzdělávání; dále lektory a témata, která by respondenti na vzdělávání uvítali.

Formy vzdělávání

Velkou oblibu má u pěstounek víkendové vzdělávání, které je oblíbené jak ze strany pěstounů, tak ze strany dětí. Pěstounkám vyhovuje déle strávený čas s ostatními pěstouny i s pracovníky. Pěstounka I popisuje zkušenost s víkendovými akcemi, se kterými jsou její svěřené děti spokojené: *„Já myslím že ty víkendovky jsou super holky si to chválily ty víkendovky měly tam nějaký program. Asi záleží i na dojezdové dostupnosti nemám zatím řidičák. Pro mě jsou asi nejlepší víkendovky.“* Respondentka D se vyjadřuje rovněž pozitivně, víkendové akce jsou pro ni vhodnější, než kratší vzdělávací přednášky: *„Hlavně víkendovky, jednodenky, takové ty ucelenější vzdělávání, aby se tam Davídek pobavil seznámil.“* Pěstounka M vyjádřila velkou spokojenost s nabídkou a formami vzdělávání, dokonce říkala, že chodí i nad povinný limit-24 hodin ročně, jelikož ji témata vždy zajímají, přestože se třeba netýkají

konkrétně jejich problémů: „*Jako já využívám všechno jako víkendovky jsou opravdu skvělé, ale já využívám všechno, když mužů tak přijdu.*“ Respondentka P zmínila výhodu ve víkendových akcích, a to především v tom ohledu, že může strávit delší dobu s ostatními pěstouny a s pracovníky Polárky, zároveň tak budovat tak hlubší vztahy : „*Víkendovky bývají myslím, tak jednou za rok a pokud můžu tak se jich zúčastním tam je to zas kromě toho vzdělávání tak tam jakoby je bonus, že je člověk s těmi ostatními už nějaký čas, může prohodit pár slov a není to tak jakože se přijde na přednášku a po přednášce se běží domů, že si tam můžeme popovídat. Ale i ty přednášky jsou moc fajn.*“

S respondentkou D jsme narazily na negativní zkušenost v rámci svépomocných skupin, kterou komentuje následovně: „*Ty svépomocné skupiny mi tolik nevyhovují, jelikož se tam musíme každý ke všemu vyjádřit a já třeba tu konkrétní zkušenost nemám, tak si pak musím vymýšlet, co by to mohlo být. Když tu zkušenost mám tak to řeknu sama od sebe.*“

Témata

. Pěstounky by uvítaly témata zaměřená na: praktické přednášky o výchově, skloubení role náhradní babičky a matky, posledním zmíněným bodem byla práce s biologickými rodiči a podpora kontaktu s jejich dítětem. Pěstounka D by například uvítala témata zaměřená na výchovu: „*Určitě k té výchově něco dalšího to bych si poslechla. To třeba jsem byla na té montesori přednášce, ale ta přednášející mluvila hodně teoreticky brala to jako bychom se měli naučit co je to montesori ale to já nepotřebuju vědět potřebuju vědět, jak se to používá prakticky na konkrétních příkladech.*“ Respondentka P zmínila zájem o téma, které by se týkalo propojení role babičky a matky: „*Možná třeba, jak skloubit roli náhradní mámy a babičky třeba.*“ Pěstounka Z se potýkala s problémy s kontaktem její dcery s její vnučkou, kterou měla pěstounka v péči, vyjádřila zájem o přednášku na téma jak motivovat rodiče ke kontaktu s dítětem, které je v pěstounské péči: „*Možná, jak donutit no je to blbé, že to tak řeknu, ale donutit ty rodiče, aby prostě když jsou ty děti u pěstounů tak aby za těmi dětmi přišli to je můj problém moje vlastní zkušenost. Asi jak udržovat ten zdravý vztah dítěte s rodičem moje dcera nemá zájem. Aspoň jednou za měsíc nevím.*“

5.3.4 Shrnutí výsledků: Spokojenost se službami

Všechny dotazované pěstounky hodnotily spolupráci se svým klíčovým pracovníkem kladně, nezaznamenala jsem žádnou negativní zkušenost. V rámci odborné pomoci měly některé pěstounky zkušenost pouze s psychoterapeutem, ostatní pěstounky zatím nepotřebovaly tuto formu služby. Taktéž vzdělávání bylo ohodnoceno u většiny pěstounek kladně. Pěstounky vidí využití vzdělávání i ve svém soukromém životě. Setkala jsem se s jednou negativní reakcí, vzhledem k počtu hodin vzdělávání, kterých bylo dle jedné z pěstounek příliš moc. Nejoblíbenější formou vzdělávání je u pěstounek víkendové vzdělávání. Vzhledem k tématům přednášek byly navržena 3 nová témata zaměřená na: praktické přednášky o výchově, skloubení role babičky a matky, motivace biologických rodičů ke kontaktu s jejich dětmi (případy příbuzenské pěstounské péče).

5.4 Spokojenost s celkovou spoluprací

V další části rozhovorů jsem se zaměřila na otázky, které směřovaly k celkovému zhodnocení spolupráce s Polárkou. Ptala jsem se respondentů, zda si myslí, že by roli pěstouna zvládali stejně dobře jako doposud, i bez doprovodné organizace. Dále jsme žádala o zhodnocení pozitivních a negativních věcí, které ve spolupráci s Polárkou přicházejí. V závěru jsem se dotazovala na nejdůležitější a nejpřínosnější činnost, kterou Polárka zastává pro tyto konkrétní pěstouny a doplnila jsem ji otázkou, zda jim některé služby schází, nebo by stávající změnili.

5.4.1 Zvládání pěstounství bez doprovodné organizace

Dvě respondentky uvedly, že by pěstounství nejspíš zvládly i bez organizace, zmínily však, že je dobré mít jistotu a možnost se na někoho obrátit, například, když si nevědí rady s administrativou. Respondentka D uvedla, že si myslí, že by pěstounství zvládla i bez organizace, zmínila však, že její pěstounství doposud probíhá bezproblémově a vyjádřila se takto: „*Myslím si, že ano, protože Davídek není nějak problémový, takže myslím si že ano, ale vždycky je dobré mít za sebou někoho na koho se můžu obrátit, a to vím že můžu.*“ Pěstounka Z si nebyla jistá, zda by zvládala péči stejně a byla si vědomá nezastupitelné pomoci ohledně administrativy: „*No půl na půl, ale ta pomoc je tam potřeba možná, že bych to zvládla. Ale co se týká soudů, papírování a vyřizování tak to hodně pomáhá.*“

Pěstounka P přiznala, že zpočátku, než začaly doprovázející organizace fungovat neměla představu o tom, jaký mají mít význam. Následně zjistila, že jsou pro ni důležitou součástí při výkonu pěstounské péče. Na otázku, zda by pěstounství zvládala stejně dobře i bez doprovodné organizace mi odpověděla: *„Ne určitě ne a jako by, když jsem do toho vstupovala tak jsem si vlastně jako by tu roli té doprovodné organizace úplně neuměla představit, ale jsem za ni fakt vděčná a myslím si, že je to jako moc důležitý, a že to pro nás má jako velkou váhu velkou oporu, kterou nám tam dávají.“* Pěstounka I projevila svou vděčnost za podporu, kterou ji organizace poskytuje a zmínila se o pomoci s finančními příspěvky, ke kterým se díky Polárky dostala: *„Myslím, že ne, organizace mi určitě hodně pomáhá zrovna teď jsme díky mé klíčové pracovnice dosáhly na velké finanční příspěvky, které bych sama nebyla schopná dostat, neznám ty postupy.“*

5.4.2 Pozitiva x negativa

Dále jsem se zaměřila na zhodnocení pozitiv a negativ, které pěstounům spolupráce s Polárkou přináší. Pozitivní ohlasy byly spojeny s možností dostávat informace například o zákonech, nárocích, které pěstouni mají. Dále možnost pomoci psychologa, psychoterapeuta. Žádná z respondentek nezmínila něco negativního, s čím se musí při spolupráci s organizací potýkat. Respondentka M se vyjádřila pozitivně, a dokonce zmínila názory ostatních pěstounů, které zaznamenala: *„Já myslím že špatné neexistuje, pokud někdo není spokojený se svoji doprovodkou, tak má možnost jít někam jinam. Takže dobré je tady pro mě všechno, to mluvím za sebe, ale co vím od pěstounů, co tady jsou tak neznám nikoho, kdo by chtěl odejít naopak tady přitahují další. Tahle doprovodka opravdu funguje tak jak má.“* Pěstounka D vyjadřuje také svou spokojenost a nezmiňuje negativní poznámky směrem k organizaci: *„Tak dobré je, že ta organizace má přehled o zákonech a prostě na co máme nárok, na co nemáme. Nebo kdyby Davídek měl nějaký problém tak určitě mají i kontakty na psychology, psychiatry, taková ta odborná pomoc vědí, na koho se obrátit i kdyby byly ve škole nějaké problémy nebo něco tak by určitě poradili. Nic špatného mě nenapadá.“*

5.4.3 Nejdůležitější činnosti Polárky

Dále jsem se ptala na to, jaké činnosti či služby, které Polárka poskytuje, jsou pro pěstouny nejdůležitější. Nejdůležitější je pro pěstounky činnost samotného klíčového pracovníka. Jedna z respondentek pojmenovala tuto oblast jako pocit bezpečí a jistoty, které ji spolupráce s její klíčovou pracovnící přináší. Další z respondentek zmínila personál Polárky celkově. Dále jedna respondentka uvedla pomoc obecně, která je také spojená s činností pracovníků v organizaci. Dvakrát také zaznělo, že nejdůležitějšími se jeví školení, poradenství nebo přednášky.

Pěstounka I zmiňuje jako nejdůležitější spolupráci s její klíčovou pracovnící: *„Asi činnost paní Petry (klíčový pracovník) bez ní bych to asi nezvládla.“* Pěstounka M vyjadřuje také spokojenost, a to s celkovou organizací jako takovou, a s lidmi, kteří v ní pracují: *„Myslím, že polárka, jak funguje. Myslím, že všechno začíná od lidí, takže pokud by nebyli lidé v pohodě tak by nebylo nic v pohodě a nejlepší je, že můžu zavolat kdykoli a když není k dispozici jeden tak je k dispozici druhý ty odkazy tady prostě fungují a vždycky to tak fungovalo, takže ta vstřícnost a ta ochota a od toho to prostě všechno pramení ten zbytek.“* Pěstounka P také uvádí velkou spokojenost hlavně se svou klíčovou pracovnící: *„Já si myslím, že je to taková jistota bezpečí že opravdu že v tom procesu člověk není sám, a když je nějaká konkrétní situace, jakákoli je nějaký problém, když se vyskytne že opravdu to člověk nemusí řešit že s úřadem a není to jakoby člověk a úřad nebo paní na úřadě z OSPODU, ale je to prostě opravdu blízká osoba, která stojí při vás a vlastně je takový opravdu až ochránce je to moc fajn.“* Pěstounka V: *Já to beru jako všechno nejvíc asi využívám poradenství vím, že vždycky jak si nejsem jista, tak že mi poradí a že tam jsou ke mně vstřícní.“* Pěstounka D zmiňuje jako nejdůležitější především zprostředkování služeb: *Určitě zajišťování těch školení, přednášek, a určitě ta psychologická pomoc nebo jakákoli jiná.“*

5.4.4 Scházející služby

Na závěr jsem pokládala pěstounům otázku, zda je napadá něco, co jim v organizaci chybí. Dostala jsem dva návrhy či nápady, které by pěstounky uvítaly. Prvním z nich je zařazení více dopoledního vzdělávání, a druhý se pak týká zaměření se na oblast kontaktu svěřených dětí s jejich biologickými rodiči. Ostatní pěstounky nevedly nic, co by jim aktuálně scházelo. Pěstounka D se zmínila, že se to může do budoucna změnit: *„Zatím ne, ale čas ukáže no až přijde škola, kdyby nastaly nějaké komplikace nevím.“* Pěstounka M nepřišla na nic, co by ji v organizaci scházelo, kromě více víkendových akcí, což sama vyhodnotila jako nemožné, jelikož sama ví, že Polárka nabízí víkendových akcí víc, než je její povinností. Pěstounka si je však velice oblíbila: *„Více víkendovek. Ale to je nereálné.“* Pěstounka P taktéž nezmiňuje žádnou oblast, kde by strádala: *„Nenapadá, já jsem spokojená.“* Pěstounka V vyjádřila svůj zájem o více dopoledního vzdělávání, jelikož se odpoledního často nemůže zúčastnit: *„Já myslím že mi tam nic nechybí, jako já jsem spokojená možná akorát, že ty kurzy to školení, že je to vždycky dost odpolední to mě štve trošičku, že mohly být spíš ty ranní a dopolední jo, protože já kolikrát přemýšlím, zajímá mě třeba nějaké to školení ten kurz, ale já nemůžu, protože já prostě nemůžu někde jít od třech do sedmi.“*

Pěstounka Z zmínila oblast, která ji trápí a mluvila o ní už při návrhu na témata vzdělávání. Měla by zájem o podporu kontaktu biologických rodičů s jejich dětmi, které jsou svěřené do péče jiným osobám (v tomto případě prarodičům): *„Asi kdyby tam ten kontakt s maminkou byl. Nějaká práce s rodiči, ale to je takové vystřelení na měsíc. Já jsem udělala s dcerou chybu, ale už bych ji neudělala“.*

5.4.5 Shrnutí výsledků kategorie: spokojenost s celkovou spoluprací

Poslední oblast byla zaměřená na hodnocení celkové spolupráce s Polárkou. Některé respondentky se domnívají, že by pěstounství zvládaly i bez doprovázející organizace, přesto jsou rády, že se mají na koho obrátit. Zmíněna byla také pomoc při orientování se v možných finančních podporách. Pozitiva, které pěstounky zmínily v souvislosti se spoluprací s organizací se týkaly získávání informací o zákonech a právech, které pěstouni mají; a zprostředkování odborné pomoci. Pro většinu respondentek je nejdůležitější činnost klíčových pracovníků. Důležitou oblastí je pro pěstounky také poskytování vzdělávání, poradenství a přednášek. Posledním tématem byly scházející služby. Některé pěstounky by uvítaly více dopoledního vzdělávání, a také větší spolupráci s biologickými rodiči svěřených dětí.

5.5 Diskuse

V následujících řádcích provedu diskuzi nad zjištěnými výsledky a zamyslím se nad tím, čím mohly být případně ovlivněny. V závěru této kapitoly uvedu nedostatky, které jsem v průběhu psaní práce zaznamenala.

Pomocí výzkumu jsem zjistila, že nejvíce informací o dostupných službách mají profesionální pěstouni. Domnívám se, že je to způsobeno především povinnou odbornou přípravou těchto pěstounů, která jim poskytuje mnoho informací o právech a povinnostech. Nejdůležitějším poznatkem, který z výzkumu vyplynul je, že celková spokojenost pěstounů se službami dané organizace přímo závisí na spokojenosti se svým klíčovým pracovníkem. Jsem si vědoma, že tento výsledek, může být zkreslen tím, že respondenti si nechtěli v dané situaci stěžovat, a jejich názor mohlo ovlivnit i nahrávání celého rozhovoru, nebo má vlastní přítomnost, jelikož jsem byla v roli praktikanta v Polárce. Musím však konstatovat, že na základě své praxe na daném místě, by neměly být výsledky nějakým způsobem zkreslené či nepravdivé. Pozorovala jsem vztahy mezi pracovníky a klienty, obě tyto strany spolu spolupracovaly a byly pozitivní, přestože se potýkali s nejrůznějšími problémy. Další oblastí, na kterou byl výzkum zaměřen, bylo hodnocení vzdělávání, které pěstouni hodnotili kladně, a tuto možnost vítají. Zaznamenala jsem jednu negativní reakci, vzhledem k počtu hodin vzdělávání, kterého je podle jedné z pěstunek příliš moc. Tento poznatek však nemůže sama organizace ovlivnit, jelikož minimální počet vzdělávacích hodin je pro každou doprovázející organizaci stanoven na 24 hodin za rok. Někteří pěstouni by v Polárce uvítali větší počet přednášek během dopoledních hodin, a podporu kontaktů dítěte s biologickou rodinou (v případech příbuzenské pěstounské péče). Biologická rodina a asistované kontakty s ní spojené byly velkým tématem pro většinu pěstounů, přičemž někteří o kontakt měli zájem a jiní se ho naopak obávali. Profesionální pěstouni pravděpodobně cítili hrozbu toho, že by o dítě mohli přijít. Tuto část rozhovorů a jejich výsledků jsem však do práce nezahrnula, jelikož nemá přímou souvislost s tématem práce.

V závěru uvádím nedostatky, které jsem ve své práci s odstupem času zaznamenala. Během samotné realizace rozhovorů jsem se potýkala s mou počáteční nejistotou. Nevěděla jsem, jak přesně se má rozhovor vést, a nebyla si svou rolí úplně jistá. Při dalších rozhovorech jsem si již pamatovala lépe své výzkumné otázky, a měla jsem tak více času i na doplňující otázky a díky tomu jsem se cítila jistější.

U některých respondentů rozhovor začal přecházet k tématům, která nesměřovala k mému cíli, a bylo pro mě obtížné navést je zpátky k požadované oblasti. Navzdory tomu jsem však získala potřebná data, s tím, že jsem měla i další informace navíc, které pro můj výzkum nebyly prioritní. Šlo například o kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou. Na druhou stranu, může být dané téma inspirací pro napsání jiné bakalářské či diplomové práce, která by se mohla například věnovat postoji pěstounů ke kontaktům jejich svěřeného dítěte s jeho biologickými rodiči.

5.6 Závěry výzkumu

- Informovanost pěstounů o službách, které Polárka nabízí bych ohodnotila kladně, jelikož respondenti uvedli téměř všechny dostupné služby. Respondenti zmínili tyto konkrétní služby: vzdělávání, respitní péči, hlídání dětí, odbornou či terapeutickou pomoc, poradenství, doplňkové služby (konkrétně pomoc s dotacemi), a víkendové akce. Nebyly zmíněny asistované kontakty, doučování dětí, a pomoc při komunikaci s institucemi.
- Spokojenost pěstounů s klíčovým pracovníkem je u všech dotazovaných pěstounů poměrně velká.
- Pěstouni jsou motivováni vzdělávat se, a v této své povinnosti nalézají smysl. Avšak dle jedné z pěstounek je počet hodin vzdělávání příliš vysoký. Nejoblíbenější formou vzdělávání jsou víkendové vzdělávací akce. Pěstouni by v rámci vzdělávání uvítali tato nová témata: praktické přednášky o výchově, skloubení role babičky a matky, motivace biologických rodičů ke kontaktu s jejich dětmi (případy příbuzenské pěstounské péče).
- Z výzkumu vyplývá, že celkové hodnocení spolupráce s Polárkou přímo závisí na spokojenosti pěstounů s klíčovým pracovníkem, nebo s pracovníky v Polárce obecně. Organizace je pro pěstouny významná také díky poskytování různých informací souvisejících s pěstounstvím, zákony a finančními podporami. Někteří pěstouni by uvítali více dopoledního vzdělávání, a také větší spolupráci s biologickými rodiči svěřených dětí.

Závěr

Doprovázející organizace jsou při výkonu náhradního rodičovství jednou z nejdůležitějších podpor pro rodinu, což moje práce potvrzuje a odhaluje také důvody, proč tomu tak je. Nezbytnou součástí každé doprovázející organizace jsou zkušenosti pracovníci, kteří jsou oporou celé rodině a pomáhají pěstounským rodinám v mnoha oblastech. Na základě mé první praxe s cílovou skupinou náhradních rodin se zvýšil můj zájem o tuto problematiku, a dané téma. Následně jsem zvolila další dvouměsíční praxi v doprovázející organizaci, kde jsem získala více zkušeností a hlouběji se seznámila s tím, co sociální práce v oblasti náhradní rodinné péče obnáší.

V České republice rozlišujeme dva druhy náhradní péče: náhradní rodinnou péči a ústavní péči, přičemž rodinné péči se dává vždy přednost, před tou ústavní. Náhradní rodinnou péči dále dělíme do 4 forem: osvojení, pěstounská péče, svěření dítěte do péče jiné osoby a poručenství. Tato práce se věnuje především pěstounské péči, která je garantována a kontrolována státem. Výkon pěstounství je finančně odměněn a dítě v pěstounské péči je také finančně zajištěno. V průběhu pěstounství zůstávají zákonnými zástupci dítěte biologičtí rodiče, pěstouni o dítě pečují a vychovávají jej. Pěstounskou péči můžeme rozlišit na příbuzenskou, klasickou, a přechodnou. Podpora náhradních rodin je zajištěna doprovázejícími organizacemi, jako je právě Sdružení pěstounů Polárka, kde probíhala má praxe i výzkum.

Na teoretickou část dále navazuje část výzkumná, kde jsem využila metodu kvalitativního výzkumu. Před začátkem výzkumu jsem si stanovila výzkumné otázky a připravila návrh polostrukturovaného rozhovoru. Poté jsem realizovala rozhovory s 6 klienty dané organizace. Mým cílem bylo *zjistit, spokojenost pěstounů se službami doprovázející organizace Polárky*. Došla jsem k závěru, že všichni pěstouni, jsou s nabízenými službami spokojeni. Informovanost pěstounů o službách, které Polárka nabízí bych ohodnotila kladně. Pěstouni zmínili téměř všechny dostupné služby, které jsou v Polárce k dispozici. Spokojenost pěstounů se svým klíčovým pracovníkem je poměrně velká u všech dotazovaných. Pěstouni jsou také motivováni vzdělávat se a v této své povinnosti nalézají smysl. Avšak dle jedné z respondentek je počet vzdělávacích hodin příliš vysoký. Nejoblíbenější formou vzdělávání pro pěstouny, jsou víkendové vzdělávací akce. Pěstouni by v rámci vzdělávání uvítali tato nová témata: praktické přednášky o výchově, skloubení role babičky a matky, motivace biologických

rodičů ke kontaktu s jejich dětmi (případy příbuzenské pěstounské péče). Z výzkumu vyplývá, že celkové hodnocení spolupráce s Polárkou, přímo závisí na spokojenosti pěstounů s klíčovým pracovníkem, nebo s pracovníky v Polárce obecně. Organizace je pro pěstouny významná také díky poskytování různých informací, které souvisejí s pěstounstvím, zákony a finančními podporami. Někteří pěstouni by uvítali více dopoledního vzdělávání, a také větší spolupráci s biologickými rodiči svěřených dětí.

Díky své bakalářské práci jsem se dostala hlouběji do problematiky pěstounské péče a poznala, jak funguje nezisková organizace pro pěstounské rodiny. Svým výzkumem jsem zjistila, jak pěstouni hodnotí služby, které jim Polárka poskytuje. Získala jsem informace o možnostech zlepšení služeb, které mohou být pro organizaci užitečné. Tato práce může poskytnout informace pěstounským rodinám hledajícím vhodnou doprovázející organizaci. Vhodná může být také jako zdroj informací pro sociální pracovníky, studenty, pěstouny, ale i širokou veřejnost, která se zajímá o náhradní rodinnou péči.

Bibliografický seznam

BOŤOVÁ, Antonie. 2008. Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice. Brno: Triada – poradenské centrum. ISBN 978-80-254-3353-9.

BUBLEOVÁ, Věduna. 2014. Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka [online]. [cit. 2019-02-18]. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-19-7.

DISMAN, Miroslav. 2000. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. 3. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0139-7.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. 2008. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči [online]. [cit. 2019-02-18]. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-17883.

HENDL, Jan. 2016 [cit. 2019-02-18]. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace [online]. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

MAJEROVÁ, Věra. 2000. Sociologie venkova a zemědělství. Vyd. 4., přeprac. Praha: Credit. ISBN 80-213-0651-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. 1999. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny [online]. [cit. 2019-02-18]. Praha: Portál. ISBN 80-7178-304-8.

MILES, Matthew B. a A. M. HUBERMAN. c1994. Qualitative data analysis: an expanded sourcebook. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage Publications. ISBN 0803955405.

MIOVSKÝ, Michal. 2006. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

Legislativa

Zákon č.359 ze dne 30.prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí). In: Sbírka zákonů České republiky. Částka 33 Dostupné také z: <https://www.mvcr.cz/clanek/sbirka-zakonu.aspx> [cit. 10. 3. 2019].

Zákon č.89 ze dne 22.března 2012 občanský zákoník (Zákon nový občanský zákoník). In: Sbírka zákonů české republiky. Částka 101. Dostupné také z: <https://www.mvcr.cz/clanek/sbirka-zakonu.aspx> [cit. 10. 3. 2019].

Zákon č.452 ze dne 25.září 1992 o pěstounské péči (Zákon o pěstounské péči). In: *Zákony pro lidi*. Částka: 90/1992. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-452#p2>

Zákon č.401 ze dne 27. listopadu 2012 Zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí). In: *Zákony pro lidi*. Částka: 147/2012. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-401>

Internetové zdroje

Sdružení pěstounů Polárka, z.s., pestounipolarka.cz[online]. ©2019 [cit. 18.02.2019]. Dostupné z: <http://www.pestounipolarka.cz/>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online]. 2013[cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/>

Sociální práce/sociální práca [online]. 2011, č. 2 [cit. 2019-02-18]. ISSN: 1213-6204.Dostupné z:http://www.socialniprace.cz/soubory/sp2_2011_web140320151012.pdf

Příloha č. I

Otázky k polostrukturovanému rozhovoru:

1. Jak dlouho vykonáváte pěstounskou péči?
2. Kolik dětí máte v pěstounské péči?
4. Jaký druh pěstounské péče aktuálně vykonáváte? (rodinný vztah?)
5. Jaké služby vám Polárka nabízí?
6. Jak je pro vás spolupráce s vaším klíčovým pracovníkem?
7. Jak vnímáte nutnost pravidelných kontaktů s klíčovým pracovníkem?
8. Máte zkušenost se zajištěním odborné pomoci?
9. Využíváte možnost krátkodobé péče o dítě? (Např. při vzdělávání)
10. Jak hodnotíte odlehčovací služby, které Polárka poskytuje?
11. Jak vnímáte poměrně novou povinnost vzdělávání pro pěstouny?
12. Jsou pro vás daná témata atraktivní a užitečná?
13. Zaujal vás na vzdělávání nějaký konkrétní lektor?
14. Napadají vás nějaké témata, která by vás zajímala a nejsou k dispozici?
15. Který způsob nejvíce využíváte? PROČ?
16. Myslíte si, že byste pěstounskou péči zvládali stejně jako teď i bez doprovodné organizace?
17. Co vnímáte na doprovodných organizacích jako dobré? špatné?
18. Vyhovuje vám způsob celkové spolupráce?
19. Jaká činnost Polárky je pro vás nejdůležitější, nejpřínosnější?
20. Napadá vás něco, co vám v organizaci v rámci služeb chybí?
21. Jaký je váš věk?